

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Verkenning aanlanding windenergie op zee (VAWOZ), fase 2

Advies over reikwijdte en detailniveau van het milieueffectrapport

5 juni 2024 / projectnummer: 3818

1 Advies voor de inhoud van het MER

In de periode tussen 2031 en 2040 wordt op zee 29 gigawatt (GW) extra elektriciteit opgewekt met windturbines op zee.¹ Hiermee wordt invulling gegeven aan de Klimaatwet, het Klimaatakkoord en de aangescherpte Europese doelen.² Om de 29 GW aan te sluiten op het landelijke energienet zijn circa tien elektriciteitskabels en twee waterstofleidingen nodig. In het programma Verbindingen Aanlanding Wind op Zee 2031 – 2040 (hierna: pVAWOZ) wordt onderzocht welke routes hiervoor kansrijk zijn. Daarbij wordt ook verkend waar de kabels en leidingen kunnen worden aangesloten op het hoogspannings- of waterstofnet. Op de aansluitlocaties³ zijn nieuwe elektrolyzers, transformator- en/of converterstations nodig.⁴ De windenergiegebieden en aansluitlocaties zijn weergegeven in figuur 2.

De minister van Klimaat en Energie prioriteert, onder andere op basis van milieuonderzoek, de routes en aansluitlocaties en besluit in pVAWOZ over een voorkeursroute- en aansluitlocatie per verbinding.⁵ Voor het besluit over pVAWOZ wordt een milieueffectrapport (MER) opgesteld. De minister van Klimaat en Energie heeft de Commissie gevraagd te adviseren over de benodigde inhoud daarvan.

Milieueffectrapport en Integrale effectenanalyse

Voor pVAWOZ wordt naast een MER ook een Integrale Effectenanalyse (IEA) opgesteld, zie figuur 1. Het thema Milieu & Ruimte geeft de invulling aan het plan-MER met daarbij de randvoorwaarden die aan een (plan-)MER gesteld worden. Op basis van de IEA, prioriteert de minister de onderzochte routes en aansluitlocaties om te komen tot een voorkeursalternatief per verbinding. Het voorliggende advies van de Commissie gaat alleen over het MER.⁶

Figuur 1 Inhoud Integrale Effectenanalyse en relatie met het plan-MER. Bron: NRD.

- ¹ De windenergiegebieden worden aangewezen in een partiële herziening van het Programma Noordzee 2022 – 2027. In de periode 2031 – 2040 worden mogelijk de volgende gebieden ontwikkeld: Zoekgebied 6/7, Lagelander, Hollandse Kust West 8 en Doordewind (west).
- ² Deze doelstelling is om in 2030 ten minste 55 procent minder broeikasgassen uit te stoten ten opzichte van 1990.
- ³ Een aansluitlocatie is de locatie waar een windpark aangesloten wordt op het landelijk hoogspanningsnet of waterstofnetwerk.
- ⁴ Een transformator-/converterstation is nodig voor elektrische verbindingen. Daarbij is ook een elektrolyser nodig als de elektriciteit op land wordt omgezet naar waterstof. Als de elektriciteit al op zee wordt omgezet naar waterstof, is op land een waterstof aanlandingsstation nodig.
- ⁵ Een verbinding is een waterstofleiding of een kabelbundel die de windparken op zee verbindt met een aansluitlocatie op land (het landelijk hoogspanningsnet of waterstofnetwerk).
- ⁶ Daarbij beschouwt de Commissie 'veiligheid' ook als relevante milieu informatie, zie paragraaf 4.6 van dit advies.

Figuur 2 Windenergiegebieden en aansluitlocaties waartussen binnen pVAWOZ routemogelijkheden worden verkend. Bron: Staatscourant, 2 maart 2023.⁷

Essentiële informatie voor het MER

De Commissie beschouwt de volgende punten als essentiële informatie in het MER. Dat wil zeggen dat voor het meewegen van het milieubelang in het besluit over pVAWOZ, het MER in ieder geval onderstaande informatie moet bevatten:

- **Afbakening en verantwoording van keuzes:** geef een beschrijving van de ambitie en doelen van pVAWOZ en een afbakening van het programma. Licht daarbij toe waarom de onderzochte aansluitlocaties en routes 'kansrijk' zijn. Beschrijf ook de samenhang met andere projecten en programma's, zoals de Partiele Herziening van Programma Noordzee, PAWOZ-Eemshaven, Delta Rhine Corridor (DCR) en 380 kV Netuitbreiding

⁷ [stcrt-2023-6818.pdf \(officiële bekendmakingen.nl\)](https://www.stcr.nl/2023/03/02/stcrt-2023-6818.pdf)

Noord-Holland Noord (NNHN). Geef aan hoe de informatie uit deze raakvlaktrajecten wordt betrokken bij de besluitvorming over pVAWOZ. Het programma is gericht op de periode 2031 – 2040. Na 2040 bestaat ook nog een windopgave op zee. Maak daarom ook een doorkijk naar de ontwikkelingen die nog nodig zijn in 2041 – 2050 en geef aan hoe daarmee rekening wordt gehouden bij het prioriteren van de alternatieven voor 2031 – 2040;

- **Onderzoeksaanpak en keuze voorkeursalternatieven:** geef een toelichting op de onderzoeksaanpak en een beschrijving van het proces dat wordt doorlopen om te komen tot één voorkeursalternatief per verbinding. Geef aan welke rol het MER en de IEA daarbij spelen. Geef ook aan hoe geprioriteerd wordt als alle alternatieven (milieu- of uitvoerings)risico's kennen, bijvoorbeeld omdat negatieve effecten op de staat van instandhouding van beschermde soorten niet kunnen worden uitgesloten;
- **Effectbeoordeling alternatieven:** geef een navolgbare (milieu)beoordeling van de alternatieven ten opzichte van de referentiesituatie. Geef duidelijk aan waar opeenstapeling van effecten kan optreden. Betrek ook de effecten van andere ontwikkelingen die nodig zijn om een alternatief mogelijk te maken, zoals de aanleg van de DRC en NNHN. Breng per alternatief de risico's voor de uitvoerbaarheid in beeld;
- **Effecten en uitvoerbaarheid van de voorkeursalternatieven:** onderbouw vanuit milieuperspectief de keuze voor de voorkeursalternatieven die in procedures voor projectbesluiten verder worden uitgewerkt, met inbegrip van een beoordeling van de uitvoerbaarheid in het kader van de (natuur)regelgeving. Als de voorkeursalternatieven worden samengesteld uit componenten van verschillende alternatieven, moeten de effecten van deze voorkeursalternatieven apart in beeld worden gebracht. De effecten moeten passen binnen de bandbreedte van effecten van de onderzochte alternatieven.

Besluitvormers en insprekers lezen in de eerste plaats de samenvatting van het MER. Daarom verdient dit onderdeel bijzondere aandacht. De samenvatting moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER.

In de volgende hoofdstukken beschrijft de Commissie in meer detail welke informatie het MER moet bevatten. Ze bouwt in haar advies voort op de Concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau Programma VAWOZ 2031 – 2040 (hierna: NRD). Ze herhaalt slechts punten die al in de notitie NRD aan de orde komen als dat voor een goed begrip van het advies nodig is of als ze voorstelt de aanpak op onderdelen aan te passen.

Aanleiding MER

In pVAWOZ wordt verkend welke routemogelijkheden er zijn om de windenergiegebieden op zee aan te sluiten op het Nederlandse energienet in de periode tussen 2031 en 2040. Hiertoe worden kabel- en leidingroutes op zee en op land onderzocht. Ook de realisatie van transformator-, convertorstations en elektrolyzers die nodig zijn voor aansluiting op het hoogspanningsnet of het waterstofnetwerk is onderdeel van pVAWOZ. In het programma wordt besloten welke voorkeursalternatieven, bestaande uit een route en aansluitlocatie per verbinding, verder onderzocht en uitgewerkt worden in projectbesluiten. In totaal wordt gezocht naar een voorkeursalternatief voor circa tien elektriciteitskabel- en twee waterstofverbindingen. De informatie uit de IEA en het plan-MER worden betrokken bij de keuze van de voorkeursalternatieven. Het voorstel wordt voorgelegd aan de overheden in de verschillende regio's, vóór het besluit wordt vastgelegd in het definitieve pVAWOZ.

Voor pVAWOZ is een plan-MER verplicht, omdat het programma kaderstellend is voor mer-plichtige activiteiten, namelijk de aanleg van een buisleiding of hoogspanningsverbinding en mogelijk het

onttrekken van grondwater voor elektrolyse.⁸ Een plan-MER is ook nodig omdat een Passende beoordeling moet worden opgesteld vanwege mogelijke effecten op Natura 2000-gebieden.

Rol van de Commissie voor de milieueffectrapportage

De Commissie is onafhankelijk, bij wet ingesteld en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van het MER. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. Ze schrijft geen milieueffectrapporten, dat doet de initiatiefnemer. Het bevoegd gezag – in dit geval de minister van Klimaat en Energie – besluit over pVAWOZ.

De samenstelling en de werkwijze van de werkgroep van de Commissie en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt staan op de website. Deze zijn te vinden door nummer 3818 op www.commissiemer.nl in te vullen in het zoekvak.

2 Aanleiding, beleidskader en besluit

2.1 Aanleiding en doelstelling

In de NRD zijn de aanleiding en doelstelling van het programma onderbouwd. Neem een dergelijke onderbouwing van de aanleiding en doelstelling over in het MER. Beschrijf daarbij in ieder geval:

- Welke besluiten al zijn genomen over de energiedoelstelling en concrete programma's en projecten. Geef aan wat het tijdpad voor realisatie is.
- De (nieuwe) energie-infrastructuur die (op zee en land) nodig is om op de lange(re) termijn de energiedoelstellingen te kunnen realiseren. Dit geeft meer duidelijkheid over het te onderzoeken gebied ('tot waar reikt het programma'). Beschrijf daarbij ook de relatie van pVAWOZ met het Nationaal Plan Energiesysteem (NPE) en met het Programma Energiehoofdstructuur (PEH).
- De keuze voor de energiedrager en onderbouwing van het aantal benodigde verbindingen: in de NRD is uitgegaan van circa tien elektriciteitsverbindingen en twee waterstofverbindingen. Daarbij is ook aangegeven dat een waterstofverbinding alleen wordt overwogen voor zoekgebied 6/7. Onderbouw de noodzaak van het aantal verbindingen en de gekozen verhouding tussen elektriciteitskabels en waterstofleidingen in het MER. Breng daarbij ook een globale tijdlijn in beeld.
- De keuze voor de elektrolyselocatie: licht toe waarom in pVAWOZ alleen elektrolyse op land wordt onderzocht. Geef aan hoe inzichten uit het MER voor pVAWOZ en andere programma's, zoals Programma Noordzee 2022–2027 (PH PNZ), worden meegenomen bij de keuze voor elektrolyse op zee of op land, zie ook paragraaf 2.3.

⁸ Zie projecten J8, J9 en K1 van bijlage V van het Omgevingsbesluit.

2.2 Wet- en regelgeving en beleidskader

Geef in het MER aan welke wet- en regelgeving en welk beleid relevant is voor pVAWOZ en of het programma kan voldoen aan de randvoorwaarden die hieruit voortkomen. Ga daarbij bijvoorbeeld in op:

- beschermde gebieden in het kader de Vogel- en de Habitatrictlijn (Natura 2000-gebieden inclusief ontwikkelingen daarin) en de Kaderrichtlijn Mariene Strategie (hierna KRM);
- overige internationale, Europese en nationale kaders op het vlak van natuur en water waaronder Europese biodiversiteitsstrategie 2030⁹; OSPAR¹⁰, ASCOBANS¹¹ en Kaderrichtlijn Water (hierna KRW), soortenbeschermingsregime uit de Omgevingswet en Natuurnetwerk Nederland;
- overige (zee)verdragen, zoals IMO;¹²
- verplichtingen die voortvloeien uit UNESCO werelderfgoedstatus Waddenzee en Hollandse Waterlinies;
- Noordzeeakkoord;
- Waterstofstrategie Nederland;¹³
- Omgevingswet: besteed aandacht aan de voor het MER relevante veranderingen na de inwerkingtreding op 1 januari 2024;
- nationale programma's, zoals NPE, PEH¹⁴, EIPN¹⁵ en Nationaal Programma Water;
- relevante conceptprogramma's waarover nog niet is besloten maar die mogelijk wel impact hebben op pVAWOZ, zoals, PH PNZ, de concept Nota Ruimte en het concept Programma Ruimte voor Defensie.

2.3 Raakvlakken met andere programma's en projecten

Op dit moment lopen er verschillende Rijksprogramma's om de klimaatdoelen te realiseren. Daarnaast bestaat ook een samenhang met een aantal concrete projecten. In de NRD is een uitgebreid overzicht gegeven van relevante raakvlakken. Neem dergelijke informatie ook op in het MER. Ga daarbij in ieder geval in op:

- Programma aansluiting wind op zee – Eemshaven (PAWOZ-Eemshaven);
- PH PNZ;
- Projecten en andere voorziene relevante ontwikkelingen, waaronder Nederwiek 3, NNHN, 380 kV Zeeuws-Vlaanderen, Waterstofnetwerk Noordzeekanaalgebied, DRC en kerncentrales Borssele (2 en 4).¹⁶

⁹ Zie de Kamerbrief van de Minister voor Natuur en Stikstof van 14 oktober 2022: – ([overheid.nl](#))

¹⁰ OSPAR Convention, [www.ospar.org](#).

¹¹ Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic, North East Atlantic, Irish and North Seas [www.ascobans.org](#).

¹² Internationale Maritieme Organisatie, [wetten.nl – Regeling – Verdrag inzake de Internationale Maritieme Organisatie – BWBV0004069 \(overheid.nl\)](#).

¹³ Kabinetsvisie waterstof: [Overheid stimuleert gebruik van waterstof | Duurzame energie | Rijksoverheid.nl](#).

¹⁴ [Kamerbrief aanbieding definitief Programma Energiehoofdstructuur | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#).

¹⁵ Energie Infrastructuur Plan Noordzee: [Energie-infrastructuur op zee \(rvo.nl\)](#).

¹⁶ [Tweede Kamer wil vier grote kerncentrales in plaats van twee \(nos.nl\)](#).

Integratie van PAWOZ–Eemshaven in pVAWOZ

PAWOZ–Eemshaven onderzoekt routemogelijkheden in het Waddengebied. In het onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen mogelijkheden tot en met 2030 en mogelijkheden na 2031. Routeopties voor de periode na 2031 worden verwerkt in pVAWOZ. Licht in het MER toe hoe de informatie uit beide onderzoeken wordt geïntegreerd. Geef aan hoe wordt geborgd dat de beoordeling van effecten van pVAWOZ en PAWOZ–Eemshaven goed op elkaar aansluit.

Elektrolyse op zee of op land

In pVAWOZ wordt alleen de mogelijkheid voor elektrolyse op land onderzocht. De effecten van elektrolyse op zee worden kwalitatief beoordeeld in de PH PNZ.¹⁷ Daarnaast loopt in provincie Groningen een apart onderzoek naar de mogelijkheid voor elektrolyse in de Oostpolder. Beschrijf in het MER hoe de informatie uit deze parallelle trajecten wordt meegenomen om een integraal besluit te kunnen nemen over de toekomstige locaties voor elektrolyse op land en op zee. Benoem daarbij ook de mogelijkheden om restwarmte en zuurstof te hergebruiken.

Functionele samenhang met raakvlakprojecten

In de NRD is aangegeven dat de realisatie van projecten zoals de DRC en NNHN een voorwaarde zijn om op bepaalde locaties aan te kunnen sluiten. Daarmee bestaat een functionele samenhang met deze projecten. Licht in het MER toe hoe hiermee wordt omgegaan. Geef aan hoe in de effectbeoordeling rekening wordt gehouden met de effecten van de projecten op land. Licht toe welke overwegingen daarbij bepalen of een hoogspanningsverbinding bovengronds of ondergronds wordt aangelegd. Dit is nodig voor een navolgbare effectvergelijking tussen de routes vanaf de windenergiegebieden tot de aansluitlocaties.¹⁸ Geef ook aan wat de consequenties zijn als een raakvlakproject vertraagt, of helemaal niet doorgaat.

2.4 Te nemen besluit(en)

De procedure voor de milieueffectrapportage wordt doorlopen voor het besluit over het pVAWOZ. Daarnaast zullen andere besluiten genomen worden voor de realisatie van het voornemen. Voor de uiteindelijke besluiten over routes voor kabels en leidingen zijn projectbesluiten nodig. Geef aan wie daarvoor het bevoegde gezag is en wat globaal de planning is voor de projectbesluiten.

¹⁷ Zie het beoordelingskader van de NRD voor de Partiële Herziening van het Programma Noordzee: [Notitie Reikwijdte en Detailniveau \(platformparticipatie.nl\)](#).

¹⁸ In verschillende zienswijzen wordt hier ook naar gevraagd. Bij aanlanding in Den Helder is bijvoorbeeld een nieuwe, bovengrondse hoogspanningsverbinding naar het zuiden nodig. Belangrijk is om ook de effecten van deze verbinding mee te nemen bij de besluitvorming over de aansluitlocaties.

3 Alternatieven en referentiesituatie

In de NRD zijn een groot aantal routes en aansluitlocaties in beeld. De Commissie ziet een aantal aandachtspunten voor de aansluitlocaties, de selectie van voorkeursalternatieven en de referentiesituatie.

3.1 Aansluitlocaties

Onderbouw in het MER beknopt waarom aansluitlocaties wel of juist niet kansrijk zijn, zodat het MER zelfstandig leesbaar is. Licht daarbij ook toe waarom het nodig is om aansluitlocaties die in VAWOZ 2030¹⁹ niet of minder kansrijk bleken toch opnieuw te onderzoeken.²⁰

In de NRD en in het groeidocument staat dat gekeken is naar de fysiek beschikbare ruimte voor de inpassing van transformatorstations, convertorstations en elektrolyzers. Houd in het MER ook rekening met benodigde milieu- en veiligheidsruimte, zie paragraaf 4.6. Betrek bij de beoordeling van locaties voor elektrolyzers en transformator-/converterstations waar mogelijk en relevant bestaande onderzoeken, zoals "Onderzoek toekomstperspectief Clauscentrale-terrein en omgeving".²¹

3.2 Voorkeursalternatief per verbinding

Het streven is om in pVAWOZ per verbinding (van windpark tot aanlandlocatie) te komen tot één voorkeursalternatief.²² Hierdoor kan de onderzoeksinspanning en doorlooptijd van opvolgende projectbesluiten worden verkort. Beschrijf in het MER het proces dat wordt doorlopen om te komen tot één voorkeursalternatief per verbinding. Maak de prioritering inzichtelijk en geef aan hoe de milieu-informatie een rol speelt bij de besluitvorming.

De Commissie begrijpt de wens om in pVAWOZ al te komen tot één voorkeursalternatief per verbinding, vanwege de tijdsdruk voor het behalen van de klimaatdoelstelling. Tegelijkertijd voorziet de Commissie een aantal risico's en onzekerheden wanneer nu al wordt gekozen voor één voorkeursalternatief per verbinding. De keuzes die gemaakt worden gaan over verbindingen die in de periode tussen 2031 en 2040 worden aangelegd. Geef in het MER aan hoe met onzekerheden en toekomstige ontwikkelingen rekening wordt gehouden bij de keuze voor de voorkeursalternatieven. Licht toe of/in hoeverre nieuwe inzichten de keuze kunnen beïnvloeden. De Commissie denkt in ieder geval aan:

- de aanwijzing van windenergiegebieden (onderzoek PH PNZ);
- technische en economische ontwikkelingen van waterstofproductie;
- inzicht in hergebruikmogelijkheden van bestaande leidingen (onderzoek EIPN);

¹⁹ [Verkenning aanlanding wind op zee \(VAWOZ\) 2030 \(rvo.nl\)](#).

²⁰ Dit geldt bijvoorbeeld voor de locatie Simonshaven. Uit verschillende zienswijzen blijkt dat niet duidelijk is waarom Simonshaven nog in beeld is. In zienswijzen wordt ook Lelystad als potentiële aansluitlocatie genoemd. Neem deze locatie mee in het onderzoek, of licht in het MER toe waarom deze aansluitlocatie niet kansrijk is voor de periode 2031 – 2040.

²¹ [Onderzoek toekomstperspectief Clauscentrale-terrein en omgeving | Gemeente Maasgouw](#).

²² Daarbij is een voorkeursalternatief een combinatie van een route (elektriciteitskabels of een waterstofleiding) en aansluitlocatie.

- de ontwikkeling van kernenergie;²³
- ontwikkeling van vraag en aanbod in industriële clusters (Cluster Energie Strategie (CES)²⁴);
- eventuele verbindingen naar het buitenland (PEH).²⁵

Geef aan hoe en tot wanneer nieuwe inzichten betrokken kunnen worden bij de keuze voor de voorkeursalternatieven die in de projectbesluiten worden onderzocht.

Het type besluit dat nu voorligt betekent dat effecten op hoofdlijnen in beeld worden gebracht. Gevolg is dat risico's voor de uitvoerbaarheid en overige effecten mogelijk worden onderschat of nog niet goed te bepalen zijn. Voorkom een onderschatting van negatieve effecten zoveel mogelijk door knelpunten in meer detail te onderzoeken in pVAWOZ.

Een bovengrondse verbinding (op land) heeft andere milieueffecten dan een ondergrondse verbinding. Beide mogelijkheden kennen naar verwachting juridische risico's. Geef aan welke afweging hierin wordt gemaakt bij de prioritering van alternatieven voor de keuze van de voorkeursalternatieven.

Geef vanwege bovenstaande (en andere) risico's in het MER aan in welke gevallen het wenselijk kan zijn om meerdere routealternatieven of aansluitlocaties te onderzoeken in vervolgpcedures.

3.3 Referentiesituatie

Beschrijf de bestaande toestand van het milieu in het studiegebied. Beschrijf ook de te verwachten milieutoestand als gevolg van autonome ontwikkeling, als referentie voor de te verwachten milieueffecten. Daarbij wordt onder de 'autonome ontwikkeling' verstaan: de toekomstige milieutoestand zonder dat pVAWOZ wordt uitgevoerd. Ga bij beschrijving van deze ontwikkeling uit van te verwachten veranderingen in de huidige activiteiten in het studiegebied, en van nieuwe activiteiten waarover reeds is besloten. Indien deze ontwikkelingen nog geen definitieve besluitvorming kennen, dan kunnen die in principe niet worden meegenomen in de autonome ontwikkeling.

In de NRD is aangegeven dat ook plannen en projecten als autonome ontwikkeling worden meegenomen die in procedure zijn en/of waarvoor besluitvorming wordt verwacht vóór of parallel aan het besluit over pVAWOZ. De Commissie begrijpt deze keuze, mede vanwege de afhankelijkheden van andere projecten en programma's. Geef met een gevoeligheidsanalyse aan wat de gevolgen zijn als ontwikkelingen waarover nog geen (onherroepelijk) besluit is genomen, niet plaatsvinden.

²³ Stand van zaken nieuw te bouwen kerncentrales: – (overheid.nl).

²⁴ [Cluster Energie Strategieën uitvraagmethodiek | Rapport | Rijksoverheid.nl](#).

²⁵ Zie hoofdstuk 14 van het PEH: [Programma Energiehoofdstructuur \(maart 2024\) \(rvo.nl\)](#).

4 Milieugevolgen

4.1 Algemeen

Neem bij de beschrijving van de milieugevolgen de volgende algemene richtlijnen in acht:

- beschrijf apart de milieugevolgen in de aanleg-, gebruiks- en verwijderingsfase;
- Breng de milieugevolgen navolgbaar in beeld. Doe dit waar relevant kwantitatief;
- licht altijd per milieuthema de beoordelingsschaal toe. Maak transparant hoe een score tot stand is gekomen en laat iedere deelscore zien. Streep positieve en negatieve effecten niet tegen elkaar weg.

Ga in op eventuele onzekerheden in de bepaling van milieueffecten. Vermeld onzekerheden in de kwaliteit van de informatie en in de gehanteerde rekenregels/-modellen. Vertaal dergelijke onzekerheden zo mogelijk in een bandbreedte voor de genoemde gevolgen en geef aan wat dit betekent voor de vergelijking van de alternatieven.

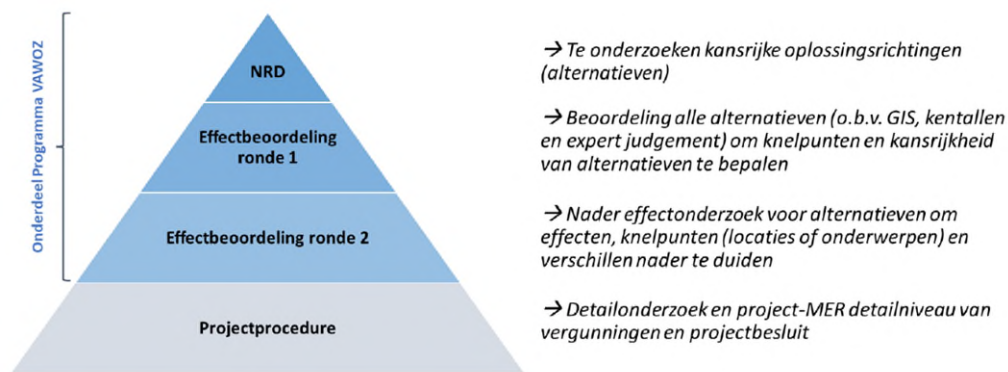
Ga bij kennisleemten na of deze van invloed kunnen zijn op de effectbeoordeling. In dat geval moet daar in vervolgpcedures met aanvullend onderzoek, monitoring en/of evaluatie in worden voorzien en/of op grond van het voorzorgsbeginsel worden uitgegaan van een worst-case effectinschatting.

4.2 Ronde 1 en ronde 2 onderzoeken

De milieuonderzoeken worden uitgevoerd in twee ronden, zie figuur 3. De Commissie ondersteunt de keuze voor een gefaseerde aanpak. Breng in ronde 1 in ieder geval de onderscheidende effecten en risico's voor de uitvoerbaarheid in beeld. Onderbouw op basis hiervan welke routes en aansluitlocaties (of een combinatie daarvan) wel of niet kansrijk zijn om verder te onderzoeken. Geef aan hoe daarbij wordt bepaald of een route of aansluitlocatie (niet) kansrijk is.

Voer in ronde 2 in ieder geval nader onderzoek uit naar de knelpunten en risico's die in ronde 1 zijn geïdentificeerd. Het detailniveau van de nadere onderzoeken moet ten minste voldoende zijn om de aard, omvang en mitigeerbaarheid van de effecten te kunnen bepalen. Licht toe hoe de alternatieven na ronde 2 geprioriteerd worden voor de besluitvorming. Maak ook duidelijk hoe geprioriteerd wordt als alle alternatieven risico's en knelpunten kennen, bijvoorbeeld omdat mogelijk een ADC-toets²⁶ moet worden doorlopen.

²⁶ Als op basis van de Passende beoordeling significante effecten op beschermde natuur niet kunnen worden uitgesloten, dan moet een ADC-toets succesvol worden doorlopen om de activiteit te continueren. De ADC-toets bestaat uit de volgende vragen: A: zijn er geen alternatieve oplossingen? D: dient de activiteit een dwingende reden van groot openbaar belang? C: worden de nodige compenserende maatregelen getroffen om de algehele samenhang van Natura 2000 te bewaren?

Figuur 3 gefaseerde aanpak MER pVAWOZ. Bron: NRD.

4.3 Natuur

4.3.1 Algemeen

Om een goede basis voor de informatie over de gevolgen voor de natuur in het MER op te nemen, is het noodzakelijk om eerst een algemeen beeld van de natuur te geven. Geef daarom een globale analyse van het studiegebied. Maak onderscheid in het mariene, het estuariene en het terrestrische gebied. Geef de beschermde natuurgebieden in het studiegebied aan op kaart en ga in op de aard van de bescherming.²⁷

Geef (per deelgebied) een algemeen beeld van de belangrijkste processen, de natuurwaarden, de verschillende leefgebieden en de aanwezige soortgroepen. Geef vervolgens aan welke kenmerkende habitattypen en soorten aanwezig zijn, en beschrijf hun onderlinge relaties. Beschrijf de drukfactoren (effecttypen)²⁸ die nader beoordeeld moeten worden. Het gaat onder andere om (onderwater)geluid, vertroebeling, visuele verstoring, eventueel oppervlakteverlies van habitattypen en stikstofdepositie.

Beschrijf de autonome ontwikkeling van de natuur. Geef aan welke gevolgen te verwachten zijn, wat de aard van de gevolgen is en wat deze gevolgen betekenen voor de populaties. Beschrijf mitigerende en/of compenserende maatregelen, zoals werken buiten de meest kwetsbare periodes, die eventuele aantasting kunnen beperken of voorkomen.

Uit de NRD blijkt dat een 'abstracte' Passende beoordeling²⁹ in ronde twee wordt opgesteld voor de meest kritische aspecten. De Commissie kan zich vinden in deze werkwijze. Neem de conclusies uit de Passende beoordeling op in het hoofddocument. In paragraaf 4.3.2 van dit advies geeft de Commissie benodigde informatie voor deze Passende beoordeling.

²⁷ In de NRD is al benoemd dat de Hollandse Kust aangewezen zal worden als Natura 2000-gebied. Dit voornemen vloeit voort uit het Noordzee-akkoord om dit gebied aan te wijzen in het kader van de Vogelrichtlijn. Een recente studie heeft herbevestigd dat 6 soorten trek- en wintervogels voor dit gebied relevant zijn: roodkeelduiker, aalscholver, dwergmeeuw, kleine mantelmeeuw, zilvermeeuw en grote stern.

²⁸ Voor veel Natura 2000-gebieden zijn al natuurdoelanalyses (NDA) opgesteld. Deze NDAs zijn, samen met het advies van de Ecologische Autoriteit, terug te vinden op de website van de Ecologische Autoriteit: [Adviezen – Ecologische Autoriteit](#).

²⁹ In de vervolggcedures worden, voor zover relevant, Passende beoordelingen opgesteld die ten grondslag kunnen liggen aan projectbesluiten en vergunningaanvragen.

4.3.2 Gevolgen voor Natura 2000-gebieden

Breng de milieueffecten op Natura 2000-gebieden als volgt in beeld (bijvoorbeeld in de Passende beoordeling):

- Geef de Natura 2000-gebieden die mogelijk beïnvloed worden aan op kaart.
- Geef vervolgens per Natura 2000-gebied aan welke habitattypen en/of leefgebieden per drukfactor beïnvloed kunnen worden. Indien habitattypen of soorten samen worden genomen, moet worden uitgegaan van het meest 'maatgevende' (kwetsbare) habitatype of de meest maatgevende soort.
- Beoordeel (met inbegrip van mitigerende of ecologische inpassingsmaatregelen) de gevolgen per habitatype of soort. Doe dit voor elke verbinding afzonderlijk alsook in cumulatie met andere aan te leggen verbindingen. Specificeer dit bij leefgebieden per soort indien relevant per functie (broeden, slapen, foerageren et cetera).
- Geef een indicatie van de tijdelijke en eventueel permanente toename van stikstofdepositie en beoordeel de mogelijke gevolgen voor (naderend) overbelaste habitattypen en leefgebieden.³⁰ Hierbij kunnen effectbeperkende (bron)maatregelen worden meegewogen.

Indien (met inbegrip van mitigerende maatregelen) aantasting van de natuurlijke kenmerken van Natura 2000-gebieden niet valt uit te sluiten dan kan een project of plan alleen doorgang vinden als de ADC-toets²⁶ met succes wordt doorlopen. De ADC-toets maakt formeel geen deel uit van een Passende beoordeling, maar voor de keuze van voorkeursalternatieven kan het wel relevant zijn om een indicatieve aanzet daartoe (met accent op de A-stap) op te nemen in het MER.

4.3.3 Gevolgen voor overige natuur(gebieden) en soorten

Deze paragraaf gaat over de beoordeling van effecten op natuur, niet behorende tot de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden. Het gaat met name om effecten op leefgebieden van beschermde soorten en beschermde gebieden als Natuurnetwerk Nederland en (indien aan de orde) weidevogelgebieden. In de onderstaande paragrafen is onderscheid gemaakt tussen zee (effecten van kabels en leidingen) en land (effecten van kabels en leidingen, transformator-/convectorstations en elektrolyzers).

Zee

Beschrijf de mogelijke gevolgen van pVAWOZ (afzonderlijke verbindingen en in cumulatie) via de optredende drukfactoren. Ga in op:

- De beschermde waarden in het kader van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie (via de relevante 'descriptor') en OSPAR (annex 5 lijst met bedreigde afnemende soorten en habitats). Een voorbeeld daarvan is de gestekelde zandkokerworm *Sabellaria spinulosa*, een OSPAR-soort die voorkomt in het gebied van de Bruine Bank en ten noorden daarvan.

³⁰ Sinds begin 2022 berekent het rekenmodel voor stikstof AERIUS effecten tot 25 kilometer van de emissiebron. Het voornemen kan mogelijk ook verder dan op 25 kilometer afstand effecten door stikstofdepositie op gevoelige natuurgebieden hebben. Maak daarom aannemelijk in hoeverre op meer dan 25 kilometer afstand van de bron nog een milieueffect plaatsvindt in de vorm van (verdere) verslechtering van de kwaliteit van stikstofgevoelige leefgebieden en habitattypen.

- De gevolgen voor de staat van instandhouding van beschermde soorten, ook rekening houdend met de huidige staat van instandhouding. De aanleg van kabels en leidingen kan ook effect hebben op bodemleven waarvan beschermde soorten afhankelijk zijn.

Land

- Beschrijf de mogelijke gevolgen van pVAWOZ (afzonderlijk verbindingen en in cumulatie) via de optredende drukfactoren. Ga in op:
 - De wezenlijke kenmerken (beheertypen en daaraan gekoppelde doelsoorten) van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en overige beschermde natuurgebieden, met toetsing aan het beschermingsregime in de provinciale omgevingsverordeningen en een eventuele compensatieopgave.
 - De staat van instandhouding van beschermde soorten, rekening houdend met de huidige staat van instandhouding en de relevante functies in de verschillende seizoenen (vaste verblijfplaatsen, broed-, rust- en slaapplaatsen).
- Bij de aanlanding worden op sommige locaties mogelijk embryonale duinen beïnvloed³¹ die zich net buiten de begrenzing van het Natura 2000-netwerk bevinden. Geef een kwalitatieve beschrijving van de natuurlijke kwaliteiten van de mogelijk beïnvloede duinen, en ga in op de gevolgen van de boorwerkzaamheden op deze kwaliteiten. Benoem indien relevant mitigerende maatregelen.

4.4 Bodem en water

Morfologie zeebodem

De zeebodem van de Noordzee voor de Nederlandse kust wordt in het zoekgebied voor de kabels en leidingen gekenmerkt door een drietal typen grootschalige bodemvormen:

- In het noorden, grofweg tussen het Friese Front tot aan IJmuiden betreft het grote getijdewebanken met een noord-zuid oriëntatie en een lengte van vele tientallen kilometers, de hoogteverschillen zijn hier beperkt. De noord-zuid geplande routes van de kabels en leidingen kunnen hier naar verwachting min of meer parallel aan de morfologische structuren worden ingepast.
- Ten zuiden hiervan en dicht bij de kust liggen grote velden met zandgolven. Het gebied met de zandgolven vormt naar verwachting de grootste uitdaging voor de kabels en leidingen, met name in relatie tot de dimensies van de zandgolven, de dynamiek en de oriëntatie. De lengte van de zandgolven varieert van 100 tot bijna 1000 meter, de variatie in hoogte tussen kam en trog bedraagt niet zelden bijna 10 meter en de vormen kunnen migreren met snelheden van 1– 10 m/jaar. De kam van de zandgolven loopt daarbij meestal oost-west en staat daarmee haaks op de geplande noord-zuid routes.
- Voor de Zeeuwse kust zijn getijdewebanken aanwezig, de Zeeland Banken, met een lengte van zuidwest-noordoost en daarmee min of meer parallel aan de Zeeuwse kust. Dicht bij de kust ligt de eb- of buitendelta van de Westerschelde die mogelijk ook doorkruist gaat worden.

³¹ In NDA's voor kustgebieden (zoals het Noord-Hollands Duinreservaat: [Microsoft Word – \(87\) Noord-Hollands Duinreservaat – Eindconcept NDA Noord-Holland – 30 maart 2023.docx \(ecologischeautoriteit.nl\)](#) of de Solleveld & Kapittelduinen: [natuurdoelanalyse natura 2000 \(ecologischeautoriteit.nl\)](#)) wordt ingegaan op dit habitattypen. Hieruit blijkt dat embryonale duinen over het algemeen onder druk staan.

Geef aan wat de gevolgen zijn van de aanwezigheid van de bodemvormen voor de keuze en implementatie van de verschillende routes (aanleg- en gebruiksfase), in welke mate sprake zal zijn van verstoring van de zeebodem in termen van horizontale afstanden en diepte en in welke mate mitigatie mogelijk is. Focus hierbij met name op het gebied van de zandgolven en denk na over aangepaste routes om het gebied van de zandgolven (deels) te vermijden dan wel slechts beperkt te doorkruisen.

Kruising kustzone en zeevering c.q. duinen

De kustnabije zone van Noord- en Zuid-Holland (0-800m offshore) bestaat uit een kustdwaarsprofiel met een systeem van 2-3 migrerende brandingsbanken. Landwaarts liggen veelal stranden en duinen, al dan niet in combinatie met een zeevering. Geef aan hoe deze zone van zee naar land zal worden overbrugd, wat dat betekent voor de dynamiek van stranden en duinen en welke risico's er bestaan in relatie tot de waterveiligheid van de kust.

Gebruik oppervlakte- en grondwater voor elektrolyse

Voor de productie van waterstof (H₂) is veel water nodig. Daarnaast is mogelijk koelwater nodig. Voor elektrolyse kan gebruik worden gemaakt van zoet of zout/brak water. In het laatste geval ontstaat een restproduct: brijn. Dit afvalwater bevat een hoog zoutgehalte en kan ook een hoge concentratie verontreinigingen bevatten. Geef in het MER aan op welke locaties mogelijk gebruik wordt gemaakt van zout/brak water. Licht toe hoe met brijn wordt omgegaan (bijvoorbeeld lozing of hergebruik) en geef aan wat hiervan de milieueffecten zijn.

Geef bij het gebruik van zoet oppervlakte- of grondwater aan wat het effect is op de waterkwaliteit en -kwantiteit. Houdt daarbij rekening met klimaatverandering en reeds bestaande (drink)watertekorten. In droge perioden is mogelijk geen of onvoldoende water beschikbaar. Licht toe wat dit betekent voor de leveringszekerheid van waterstof. Betrek, voor zover relevant, het onderzoek naar zoetwaterbeschikbaarheid voor waterstofproductie dat in het tweede kwartaal van 2024 wordt gepubliceerd.

Bij de locatiekeuze van elektrolyse ligt het voor de hand om te verkennen hoe functies elkaar kunnen versterken. Beschouw welke kansen er zijn om bijvoorbeeld restwarmte af te geven aan een warmtenet en zuurstof aan een RWZI of industriële gebruiker. Geef aan in hoeverre er kansen zijn om gezuiverd water uit RWZI te hergebruiken in het elektrolyseproces.

4.5 Gevolgen voor de leefomgeving

Maak inzichtelijk welke effecten de kabels, leidingen, transformatorstations, convertorstations en elektrolyzers hebben op de leefomgeving. Geef in elk geval aan in hoeverre de verschillende onderdelen van het energiesysteem tijdens de aanleg- of gebruiksfase geluidhinder (inclusief laagfrequent geluid)³² veroorzaken en toets deze emissies aan de WHO-advieswaarden. Geef aan welke andere emissies van invloed kunnen zijn op de leefomgeving. Denk aan effecten op de luchtkwaliteit tijdens de aanlegfase, en magneetvelden rondom de kabelverbindingen en stations in de gebruiksfase.³³

³² Uit de zienswijzen op de NRD blijkt ook dat omwonenden hier zorgen over hebben.

³³ Zie ook de factsheet: [Hoogspanningsnet en magneetveld \(commissiener.nl\)](https://www.commissiener.nl).

Laat met (contour)kaarten zien waar de effecten optreden, zodat voor de omgeving makkelijk is te zien waar mogelijk geluidhinder plaatsvindt of magneetveldcontouren overlappen met woningen. Geef aan welke maatregelen toegepast kunnen worden om effecten te beperken.

Ook de effecten op de leefomgeving in de aanlegfase zijn relevant voor de besluitvorming. Gezien de routes qua lengte over land verschillen, adviseert de Commissie duidelijk per route te beschrijven wat de te verwachten (ordegrootte) aanlegtijd is. Geef aan welke hinder (geluid en luchtkwaliteit) kan optreden tijdens de aanleg en welke maatregelen mogelijk zijn om deze hinder te beperken.

4.6 Veiligheid

Uit de NRD blijkt dat het thema veiligheid geen onderdeel is van het MER, maar wordt meegenomen onder het thema “Techniek, veiligheid en kosten” van de IEA. Effecten van het programma op bijvoorbeeld externe veiligheid en scheepvaartveiligheid, kunnen gevolgen hebben voor mens en milieu. Daarom is het relevant om dit aspect op te nemen in het MER. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van de informatie uit de IEA.

In het beoordelingskader is aangegeven dat voor scheepvaartveiligheid een kwantitatieve analyse wordt uitgevoerd. Daarbij is van belang om ook de cumulatieve effecten van (toekomstige) windparken en bijbehorende kabels en leidingen op de scheepvaartveiligheid nader te onderzoeken.

Waterstof is explosief in een breed concentratiegebied bij aanwezigheid van zuurstof en een ontstekingsbron.³⁴ Daarom vraagt elektrolyse en het transport van waterstof in het bijzonder aandacht.³⁵ Geef in het MER aan wat de aandachtsgebieden zijn voor brand en explosies.³⁶ Houd daarbij rekening met cumulatieve effecten.³⁷ Geef bijvoorbeeld aan wat de invloed is op een veiligheidsrisico als een waterstofleiding of elektrolyser wordt aangelegd nabij andere risicobronnen, zoals een kerncentrale. Breng daarmee in beeld hoe de veiligheidsrisico's per locatie kunnen verschillen.

4.7 Cultureel erfgoed en landschap

In de NRD is aangegeven dat de effecten op cultuurhistorie en archeologie op zee en op land in beeld worden gebracht, inclusief de impact op UNESCO werelderfgoed. Aantasting van bekende en te verwachte archeologische waarden worden in beeld gebracht door middel van kwalitatief bureauonderzoek op basis van een kwalitatieve beoordeling. Gebruik daarbij zoveel als mogelijk surveyinformatie uit eerdere onderzoeken.

³⁴ [Factsheets Veiligheid Waterstof\(dragers\) | Publicatie | Rijksoverheid.nl](#).

³⁵ Ook in verschillende zienswijzen zijn zorgen geuit over de explosiviteit van waterstof. Het is van belang om de benodigde veiligheidsruimte in beeld te brengen in het MER.

³⁶ Toelichting aandachtsgebieden onder de Omgevingswet: [Aandachtsgebieden en voorschriftengebieden | Informatiepunt Leefomgeving \(iplo.nl\)](#).

³⁷ Met name op industriële locaties of langs transportroutes van gevaarlijke stoffen kan de 'veiligheidsruimte' al knellen.

Beoordeel op basis van de beschikbare informatie de routes op de kans dat archeologische waarden worden aangetroffen. Geef aan hoe in de verdere procedure de omgang met daar aanwezige – maar nu nog onbekende – archeologische waarden wordt geborgd. Beschrijf welke maatregelen nodig en mogelijk zijn voor in situ behoud van de vindplaatsen. Geef aan welke mogelijkheden er zijn voor het ontwijken van archeologische vindplaatsen en van werelderfgoedgebieden, zoals de Hollandse Waterlinies.

Breng voor landschap de Bijzondere Provinciale Landschappen en overige landschappelijke waarden in beeld. Geef aan welke effecten de ontwikkeling van transformatorstations, convertorstations en elektrolyzers hierop kunnen hebben. Breng dit zo mogelijk in beeld met indicatieve visualisaties. Beschrijf ook, op basis van inzichten uit NNHN, wat de landschappelijke effecten (inclusief mogelijke effecten op werelderfgoed) zijn van de bovengrondse hoogspanningsverbinding die nodig is bij aanlanding in de Kop van Noord-Holland.

4.8 Circulariteit en energiegebruik

In de NRD is aangegeven dat in het MER op een kwalitatieve wijze aandacht wordt besteed aan circulariteit. De Rijksoverheid heeft als doelstelling om in 2030 vijftig procent minder primaire grondstoffen (mineralen, fossiele energie en metalen) te gebruiken en wil in 2050 volledig circulair zijn. Beschrijf hoe dit programma zich verhoudt tot de transitieagenda's (zoals Maakindustrie en Circulaire Bouweconomie). Onderzoek welke mogelijkheden er zijn om minder grondstoffen te gebruiken en het energiegebruik te reduceren. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de voorkeur voor kortere verbindingen of het gebruik van elektrisch bouw materieel. Geef aan welke impact deze maatregelen hebben en tot welke (rand)voorwaarden dit leidt voor vervolgpcedures.

5 Kennisleemten, monitoring en communicatie

5.1 Leemten in milieu-informatie en onzekerheden

Laat zien over welke milieuaspecten er onvoldoende informatie is door gebrek aan gegevens, zoals betrouwbare en breed geaccepteerde informatie over de omvang en het effect op het klimaat door mogelijke lekkage van waterstof. Spits dit toe op milieuaspecten die in verdere besluitvorming een belangrijke rol spelen, zodat de consequenties van het tekort beoordeeld kunnen worden.

Het MER moet ook de milieuaspecten benoemen waarvoor effectschattingen onzeker zijn. Voorbeelden zijn de onzekerheden door klimatologische effecten op geofysische en ecologische interacties en cumulatieve effecten door (on)bekende stressoren die cascades veroorzaken. Spits de bespreking toe op milieuaspecten die in de verdere besluitvorming een belangrijke rol spelen, zodat de consequenties van de onzekerheden kunnen worden beoordeeld. Geef aan of en hoe belangrijke, ontbrekende informatie op korte termijn kan worden ingevuld. Houd daarbij rekening met ontwikkelingen in bijvoorbeeld Kader Ecologie

en Cumulatie (KEC), Wind op zee ecologisch programma (Wozep) en Monitoring Onderzoek Natuurversterking Soortenbescherming (MONS).

5.2 Monitoring en evaluatie

Geef in het MER aan hoe monitoring en evaluatie eruit zal zien. Beschrijf welke milieueffecten gemonitord zullen worden, op welke wijze dit zal gebeuren en op welke termijn uitspraken over (eventuele) effecten gedaan moeten worden. Monitor de milieueffecten waar leemten in milieu-informatie zijn, waar onzekerheden zijn in bepaling van milieueffecten en richt de monitoring op de onderwerpen die kunnen leiden tot significante effecten. Geef aan wie verantwoordelijk is voor de monitoring, of de monitoringsinformatie openbaar is en op welke wijze de monitoringsgegevens zullen worden geëvalueerd.

Ga ook in op de maatregelen die 'achter de hand' beschikbaar zijn en getroffen kunnen worden mochten onverhoopt ambities en doelen niet worden gehaald en/of milieugrenzen in de praktijk toch worden overschreden.

5.3 Communicatie

Vorm en presentatie dragen bij aan een goed leesbaar MER. De vergelijking van alternatieven verdient bijzondere aandacht. Gebruik daarbij duidelijke tabellen, figuren en kaarten. Zorg voor:

- een navolgbaar MER met achtergrondgegevens in bijlages;
- consistent en correct gebruik van definities en termen;
- een verklarende woordenlijst, een lijst van gebruikte afkortingen en een navolgbare literatuurlijst;
- een beschrijving van de samenhang tussen het MER en de IEA;
- actueel, goed leesbaar kaartmateriaal met een duidelijke legenda;
- een publieksvriendelijke samenvatting.

BIJLAGE 1: Projectgegevens

Advies van de Commissie over het op te stellen MER

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen. Deze werkgroep geeft aan welke onderwerpen naar zijn mening moeten worden behandeld in het MER en met welke diepgang. Meer informatie over de [Commissie](#) en over haar [werkwijze](#) vindt u op onze website.

Samenstelling van de werkgroep

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

dr. Pieter Boot

prof. dr. Piet Hoekstra

dr. Godfried van Moorsel

ir. Gigi van Rhee MBA

ir. Kees Slingerland (voorzitter)

Michelle Vanderschuren MSc (secretaris)

ing. Rob Vogel

Besluit waarvoor dit milieueffectrapport wordt opgesteld

Programma Verbindingen Aanlanding Wind op Zee 2031 – 2040.

Waarom wordt hiervoor een milieueffectrapport opgesteld?

Voor projecten die grote milieugevolgen kunnen hebben, kan in Nederland een milieueffectrapport (MER) vereist zijn. Uit [Bijlage V van het Omgevingsbesluit](#) onder de Omgevingswet volgt om welke projecten het gaat. Voor deze procedure gaat het in ieder geval om het project J8 (hoogspanningsleidingen), J9 (buisleidingen) en K1 (werkzaamheden voor het onttrekken of kunstmatig aanvullen van grondwater). Een MER is ook nodig omdat effecten op Natura 2000-gebieden optreden die in een Passende beoordeling moeten worden beschreven. Daarom wordt een plan –MER opgesteld.

Bevoegd gezag besluit

Minister van Klimaat en Energie.

Initiatiefnemer besluit

Minister van Klimaat en Energie.

Heeft de Commissie ook zienswijzen en adviezen bij haar advies betrokken?

De Commissie heeft alle zienswijzen en adviezen gelezen die het bevoegd gezag tot en met 19 april 2024 heeft toegestuurd. Ze heeft ze in haar advies verwerkt, voor zover relevant voor het MER.

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft gebruikt?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiemer.nl projectnummer [3818](#) in te vullen in het zoekvak.

Commissie voor de milieueffectrapportage

A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

t 030-2347666
e info@commissiemer.nl
w commissiemer.nl

